

Олена БАРАНОВСЬКА
(Київ, Україна)

РОЗВИТОК ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ВИПУСКНИКА

Pedagogical systems of learning in a democratic world are constantly changing in accordance with the demands of society and the labor market. This determines the relevance of the introduction of profile training in senior classes of schools and lyceums as an important basis for the development of key competencies of pupils and their preparation for a conscious choice of a future profession. The key aspects of profile education in developed countries are the gradual selection of specialized subjects, the possibility of entering a university, emphasis on professionally oriented programs, variability within the profiles thanks to elective courses, as well as voluntariness in the choice of directions. These elements provide pupils with a flexible, individualized approach to learning, contribute to the development of specialized skills and competencies, preparing them for an informed choice of their future profession. For Ukraine, which seeks to integrate into the European educational space, the implementation of these aspects in profile training is extremely important. They will help to adapt the educational system to modern requirements of the labor market, make it more flexible and oriented to the needs of each pupil, as well as improve the quality of training of graduates for admission to higher educational institutions and professional life. The chapter presents a model of a modern graduate, in which the main goal is to form him as a future active member of society and a transforming life force.

Педагогічні системи навчання в демократичному світі постійно змінюються відповідно до вимог суспільства та ринку праці. Це зумовлює актуальність впровадження профільного навчання в старших класах шкіл та ліцеїв як важливої основи для розвитку ключових компетентностей учнів і підготовки їх до свідомого вибору майбутньої професії. Ключовими аспектами профільної освіти в розвинених країнах є поступовий вибір профільних предметів, можливість вступу до університету, акцент на професійно орієнтованих програмах, варіативність усередині профілів завдяки курсам за вибором, а також добровільність у виборі напрямків. Ці елементи забезпечують учням гнучкий індивідуалізований підхід до навчання, сприяють розвитку спеціалізованих навичок і компетентностей, готуючи їх до усвідомленого вибору майбутньої професії. Для України, яка прагне інтегруватися в європейський освітній простір, впровадження цих аспектів у профільне навчання є надзвичайно важливим. Вони допоможуть адаптувати освітню систему до сучасних вимог ринку праці, зробити її більш гнучкою та орієнтованою на потреби кожного учня, а також підвищити якість підготовки

випускників до вступу у вищі навчальні заклади та до професійного життя. В розділі представлено модель сучасного випускника, в якій головною метою є формування його як майбутнього активного члена соціуму та перетворювальної життєвої сили.

Протягом останніх десятиліть, з розумінням важливості гнучких та адаптивних навчальних систем, профільна освіта в старшій школі стала об'єктом активних досліджень і експериментів. У 1990–2000-х роках проводилися експерименти з різними формами організації навчального процесу, щоб найкращим чином задовольнити потреби індивідуального розвитку учнів. Багато шкіл та освітніх установ адаптували свої структури і програми, щоб відповідати зростаючим потребам учнів та вимогам суспільства в цілому. Тоді ж активно напрацьовувалася нормативна та наукова база профільного навчання: Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат (Затв. наказом М-ва освіти України від 30.11.1993 р.); Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси (Затв. наказом М-ва освіти України від 19.01.1994 р.); Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (Затв. наказом М-ва освіти України, М-ва праці України, М-ва у справах молоді і спорту від 02.06.1995 р.); Положення про спеціалізовану школу (школу-інтернат) системи М-ва культури і мистецтв України (Затв. наказом М-ва культури і мистецтв України від 27.01.2004); Про типові навчальні плани для організації профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (Наказ М-ва освіти і науки України від 20.05.2003 р.); Рекомендації Міністерства освіти і науки України 28.11.02 № 1/9 щодо забезпечення профільного навчання учнів старшої школи; Концепція державної системи професійної орієнтації населення (1994 р.); Концепція профільного навчання в старшій школі (2003) тощо [1]. Профільне навчання в період його становлення як ідеї української освіти визначалося як «...вид диференціації й індивідуалізації навчання, що дає змогу за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу повніше враховувати інтереси, нахили і здібності учнів, їх можливості, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх і професійних інтересів і намірів щодо соціального і професійного самовизначення...» [2]. Профільне навчання в старшій школі від початку його впровадження було націлене на виконання основного завдання: формування індивідуального навчального маршруту кожного учня, дозволяючи йому спрямовувати зусилля на розвиток професійних уподобань, здібностей, інтересів та знань. Планувалося, що це допоможе старшокласникам сконцентруватися на розвитку своїх професійних інтересів, здібностей та знань, сформуванню майбутніх кар'єрні та життєві цілі. Тобто профільне навчання розглядалося як вид диференційованого навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх потреб, зумовлених орієнтацією на майбутню професію [3].

Проблему диференціації навчання як основи організації профільного навчання в ті роки активно досліджували українські науковці: Г. Балл (психолог)

лого-педагогічні засади організації профільної допрофесійної підготовки школярів); О. Барановська (впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання); Н. Бібік (профільна школа: як стратегія рівного доступу до якісної освіти); О. Бугайов (диференціація навчання учнів у загальноосвітній школі); В. Володько (індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категорійний аналіз); Ю. Гільбух (диференціація освіти й навчання як передумова формування готовності до професійної праці); С. Генкал (самореалізація та самовизначення учнів профільних класів на основі індивідуальних освітніх проєктів); В. Грицак (рівнева й профільна диференціація при відборі в проліцейні та ліцейні класи); О. Губачов (допрофесійний компонент змісту навчання в основній школі); В. Кизенко (основні підходи до формування змісту профільного навчання); О. Корсакова (про технологію диференційованого навчання); Л. Липова (сучасні тенденції диференціації змісту освіти); І. Малафіїк (стратегія диференційованого навчання); О. Овчарук (профільне навчання в старшій школі); В. Рибалка (особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників); В. Романчук (організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до вибору професії у навчально-трудовій діяльності); А. Самодрин (організація діяльності профільно-диференційованої середньої загальноосвітньої школи); П. Сікорський (теорія і методика диференційованого навчання в середніх загальноосвітніх і професійних навчальних закладах); С. Трубачева (дидактичні особливості інтеграції змісту освіти в умовах профільного навчання); А. Фурман (психодіагностика інтелекту в системі диференціації навчання); Б. Чижевський (організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні); Н. Шиян («М'яка» диференціація як основа моделювання профільного навчання) та ін. [4–8]. У ті роки було закладено основу для впровадження профільного навчання в старшій школі, але не всі закладені ідеї були повністю реалізовані. Система профільного навчання потребувала значної адаптації до нових суспільних потреб, більшої гнучкості та орієнтації на індивідуальні можливості та запити учнів. За більш ніж тридцять років було сформовано теоретичну, правову та практичну базу для організації профільного навчання в старшій школі. Це, а також поява в Україні нових типів навчальних закладів, призвело до усвідомлення необхідності створення сучасної гнучкої системи освіти, яка дозволяє учням поєднувати свої індивідуальні інтереси та можливості з потребами суспільства.

Важливим стимулом модернізації старшої школи України став досвід зарубіжних країн та прагнення до інтеграції в європейську спільноту. Вивчення систем профільного навчання в розвинених країнах показує, що головний акцент ставиться на індивідуалізацію навчання та адаптацію змісту освіти до потреб економіки. На *форумі «Реформування старшої профільної середньої освіти (академічні ліцеї)»*, який відбувся за підтримки Швейцарсько-українського проєкту DECIDE, були визначені основні напрямки розвитку профільної освіти. Спікери представили свої погляди на

реформу профільного навчання та поділилися досвідом своїх країн, продемонструвавши різні підходи до профільної освіти. Педагоги з країн ЄС обговорили досвід персоналізації навчальних траєкторій учнів; організацію кар'єрного консультування та співпрацю між школами і університетами; можливість зміни профілю навчання протягом першого року навчання в старшій школі; важливість моніторингу результатів вибору випускників; концепцію особистих проєктів. Цікавою була теза про те, що не всі випускники вищих навчальних закладів стають успішнішими або продуктивнішими за тих, хто не має вищої освіти. Спільним підходом усіх країн є розвиток наукового мислення, емпатії, свободи вибору, мотивації та навичок, необхідних для постійного саморозвитку протягом життя [9]. На сучасному етапі основні позиції щодо понять «система освіти» та «профільне навчання» викладено в документах про освіту та дослідженнях провідних українських науковців. Закон «Про освіту» визначає поняття «система освіти» як «...сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними...», а поняття «профільне навчання» – як «...спеціалізовану освітню програму, яка спрямована на глибше вивчення певних предметів та підготовку учнів до вибору майбутньої професії або галузі вищої освіти...» [10]. Здобуття профільної середньої освіти передбачає два спрямування: академічне (профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти) та професійне (орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів) [11].

Проблеми педагогічних систем профільного навчання, профільної освіти, професійної орієнтації, кар'єрного консультування, індивідуалізації та диференціації навчання на сучасному етапі досліджували зарубіжні та українські науковці, зокрема за такими напрямками: диференціація та індивідуалізація навчання, адаптація навчальних програм до інтересів і здібностей учнів (Т. Tomlinson, D. Leat); вплив профільного навчання на підготовку до університету, зокрема, оцінка впливу профільного навчання на академічні досягнення учнів та їхню готовність до подальшого навчання у вищих навчальних закладах (J. Hattie, С. Kyriacou); професійна орієнтація та кар'єрне спрямування, зокрема, свідомий вибір учнями майбутньої професії та розвиток професійних навичок (А. Savickas, V. Skorikov, А. Schleicher); варіативність і вибір у навчальних програмах, зокрема, розвиток гнучкості мислення та адаптивності учнів (L. Darling-Hammond, P. Roberts); педагогічні

системи профільного навчання (С. Алексєєва, Н. Арістова, О. Барановська, В. Кизенко, В. Кремень, О. Малихін, І. Ліпчевська, Н. Ничкало, О. Топузов, Л. Шелестова); педагогічні умови впровадження профільного навчання (О. Барановська, Г. Васьківська, Л. Вовк, С. Гончаренко, В. Кизенко, С. Косянчук, Л. Липова, А. Самодрин, С. Трубачева, А. Фурман, О. Черноус); теоретико-методологічні питання диференціації та індивідуалізації навчання, умови реалізації індивідуального та особистісно орієнтованого підходу в основній та старшій школі (С. Алексєєва, Н. Арістова О. Барановська, Г. Васьківська, О. Губачов, В. Кизенко, О. Корсакова, Л. Липова, А. Самодрин, П. Сікорський, С. Трубачева, Д. Тхоржевський, А. Фурман, О. Ярошенко); формування ключових компетентностей учнів старшої школи (С. Алексєєва, Н. Арістова О. Барановська, Н. Богданець-Білоskalенко, М. Бурда, Г. Васьківська, Н. Волошина, В. Кизенко, Л. Курач, О. Пометун, О. Топузов, С. Трубачева, Г. Шелехова, Т. Яценко); інтеграція профільного навчання з ринком праці (Г. Зелінська, Л. Даниленко); моделі профільного навчання в умовах реформування освіти (І. Зязюн, В. Кремень, О. Топузов) тощо.

Ряд українських дослідників проблеми диференціації навчання в старшій школі вважали, що саме вона є умова функціонування освітніх систем профільного навчання різних типів. *О. Барановська* акцентувала на тому, що ефективна реалізація форм організації навчально-виховного процесу в профільній школі можлива за умов реалізації особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до навчання в умовах профільної школи, врахування індивідуальних потреб старшокласників та їхнього вибору профілю навчання, використання активних форм навчання, розширення існуючих форм організації навчально-виховного процесу за рахунок зовнішньої диференціації. Було з'ясовано, що вибір форм організації навчально-виховного процесу в профільній школі залежить від обраного профілю навчання, зв'язків школи з ВНЗ, існування міжшкільних комбінатів та інших зв'язків, обраної мети заняття, особливостей обраних спецкурсів та курсів за вибором, існуючих традицій у навчальному закладі, можливостей навчального закладу (умови регіону, матеріально-технічна база навчального закладу тощо) [12; 13]. *Г. Васьківська* вважала, що диференціація навчання – умова функціонування освітніх систем, диференційоване навчання – характерна ознака навчального процесу, а диференційований підхід – підхід до організації навчання. *О. Губачов*, розглядаючи ключові питання *допрофільної підготовки учнів 9-х класів* як важливого етапу переходу до профільного навчання акцентував на тому, що *диференціація навчання зумовлює інтенсифікацію допрофільної підготовки* і передбачає: організацію навчально-виховного процесу на принципах пізнання і самопізнання індивідуальних ознак особистості учня; формування в учнів потреби розвитку особистості й необхідності соціального та психологічного супроводу; потребу в професійному самовизначенні; формування знань про зміст профільної та професійної діяльності; запровадження різноманітних форм організації

навчання. Дослідник виділив дидактичні умови індивідуалізації допрофільної підготовки учнів основної школи: діагностика індивідуальних ознак особистості учнів та забезпечення психолого-педагогічного супроводу її розвитку; формування бази варіативного компонента змісту навчання; курси за індивідуальним вибором; самостійний індивідуальний вибір учнем змісту навчальної діяльності; формування і поетапний розвиток особистісних профільно орієнтованих інтересів учнів; організація навчального процесу як цілісного педагогічного простору для забезпечення максимально повної реалізації індивідуальних рис особистості [15]. *В. Кизенко* обґрунтував, що *перехід на профільне навчання можна розглядати як форму радикальної диференціації навчання*, а саме: з психолого-педагогічних позицій – створення оптимальних умов для виявлення задатків, розвиток інтересів і здібностей кожного здобувача освіти; із соціальних позицій – найбільш повне розкриття й раціональне використання можливостей кожного члена суспільства; з педагогічних позицій – створення нової дидактико-мотиваційно-організаційної системи індивідуалізованого навчання здобувачів освіти [3; 16]. *Вал. Паламарчук* акцентувала на тому, що диференціація та індивідуалізація навчання забезпечують творчий розвиток учня, враховуючи його інтелектуальну, емоційно-вольову та дійово-практичну сфери, фізичний і психічний стан. Науковець вважала, що створення альтернативних програм та підручників різної складності, зменшення наповнюваності класів і поділ їх на групи, розгалуженість соціально-психологічної служби в школі, вивчення специфіки обдарованості дітей сприятиме формуванню зони вільного розвитку дитини [17]. *П. Сікорський* розглянув диференціацію навчання як «...множинність та варіативність індивідуальних та колективних підходів до суспільно узгоджених цілей освіти, що створює сприятливі умови для індивідуалізації навчання, професійної орієнтації учня та вибору ним життєвого шляху...» [18]. *О. Топузов, О. Малихін, С. Алексєєва, Н. Арістова* висвітлили теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання, обґрунтували структурно-функційну модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання, проаналізували сучасні технології навчання, серед яких виділяється формат smart-навчання, що передбачає інтерактивний освітній простір з використанням світового контенту у вільному доступі [19]. *С. Трубачева* розглядає модель проектованої особистості як системне охоплення соціальних та особистісно значущих складових життєвого досвіду, головних сфер духовно-психічного життя дитини, потреб та інтересів; серед функцій освіти виокремлює людинотворюючу (гуманістичну) функцію, яка передбачає збереження й відтворення екології людини, її тілесного й духовного здоров'я, особистої свободи, сенсу життя, створення умов для саморозвитку та самореалізації [20; 21].

На сучасному етапі *принципами*, які лежать в основі профільного навчання в старшій школі виокремлюються наступні: *доступність* (забезпе-

чення рівних можливостей для отримання якісної освіти всіма учнями, незалежно від їхнього соціального, економічного чи іншого статусу); *гнучкість* (варіативність у виборі напрямку навчання відповідно до своїх інтересів, здібностей та майбутніх кар'єрних планів); *якість* (забезпечення високого рівня освіти у профільних класах та курсах з метою отримання глибоких знань, розвитку критичного мислення та наскрізних умінь); *індивідуалізація* (врахування індивідуальних потреб, інтересів та здібностей учнів з метою максимальної реалізації потенціалу); *диференціація* (виділення груп учнів, яке забезпечить врахування їхніх потреб, інтересів та навчальних здібностей, оптимальне навчання та розвиток); *компетентнісна спрямованість* (формування компетентностей учнів, які є необхідними для успішного функціонування в сучасному світі та професійному середовищі); *професійна спрямованість* (орієнтація профільного навчання на підготовку учнів до майбутньої професійної діяльності або вступу до вищих навчальних закладів); *збалансованість* (створення навчальних програм, які поєднують загальні освітні цілі з професійною спрямованістю та розвитком ключових компетенцій); *участь та залучення (імерсивність)* (активна участь учнів у процесі формування власної навчальної і розвивальної траєкторії, виборі профільних курсів та напрямків, залучення до прийняття рішень); *підтримка кар'єрного розвитку* (надання можливостей для професійної орієнтації, підготовки до вступу до вищих навчальних закладів, взаємодію старшої школи з вищими навчальними закладами з метою підготовки учнів до подальшого навчання у вищій школі або до вступу на ринок праці, занурення у професійне середовище, кар'єрне консультування, менторство); *стимулювання інтересу, мотивація* (створення зацікавленості учня в здобутті знань та розвитку своїх компетенцій); *адаптація до потреб суспільства* (орієнтація на формування тих навичок та компетенцій, які потрібні для успішної адаптації до вимог ринку праці та суспільства); *інноваційність* (застосування сучасних технологій, активного навчання, проектної роботи, методів роботи в групах та інших інноваційних підходів до навчання, які стимулюють зацікавленість учнів та сприяють їхньому активному залученню до процесу навчання).

Розглядаючи ключові можливості закладів освіти, які функціонують в рамках системи освіти України в реалізації профільного навчання, можна виокремити відмінності та можливості кожної з них (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості	Загальноосвітня школа	Гімназія	Спеціалізована школа	Ліцей
Гнучкість програми	профільно-адаптаційний та профільний цикли: широкий спектр предметів, загальний підхід до навчання	Зазвичай обмежена можливість вибору предметів та профільних напрямків	Ширший вибір профільних предметів та можливість глибше вивчати конкретні галузі знань	Значний акцент на обраній спеціалізації з обмеженим вибором додаткових предметів
Додаткові можливості	Можливість вибору предметів в рамках стандарту	Спеціалізовані курси, семінари та проекти, покликані поглибити знання в обраній сфері	Можливість вибору інших предметів або участі у додаткових <u>активностях</u>	Інтенсивне вивчення предметів, що відповідають спеціалізації, можливість участі у спеціалізованих конференціях чи змаганнях

Виходячи з аналізу систем профільного навчання в розвинених країнах та її розвитку в Україні, можна представити *модель сучасного випускника*, в якій головною метою буде *формування його як майбутнього активного члена соціуму та перетворювальної життєвої сили: компетентний читач; грамотний користувач в інформаційному просторі; ефективний командний комунікатор; свідомий громадянин України.*

1. *Компетентний читач:* читання має стати щоденною практикою, невід’ємною складовою освіти впродовж життя, одним з ключових чинників розвитку й реалізації людського потенціалу, а формування читацької компетентності (грамотності) – підґрунтям для здобуття якісної освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації. Читацька компетентність, сформована в учня на високому рівні, забезпечує здатність до самоосвіти, критичного сприймання інформації та розвитку усього комплексу «soft skills», а процес читання фактично розглядається як засіб для подальшої освіти та досягнення життєвих цілей [22; 23].

2. *Грамотний користувач в інформаційному просторі:* сформована на високому рівні інформаційна та цифрова компетентність випускника має забезпечити вміння здобувати, передавати та перетворювати інформацію в різних галузях людської діяльності для якісного виконання освітніх та професійних функцій, його духовну безпеку, змогу протистояти ворожій пропаганді, розуміння сутності конфлікту цінностей тоталітарного та демократичного спрямування [24–26].

3. *Ефективний командний комунікатор:* для успішного функціонування в суспільстві, ефективного навчання й роботи в колективі вкрай необхідна сформована соціальна компетентність, зокрема, розвинені уміння й навички колективної взаємодії з іншими особами письмово та в режимі реального

часу: співпрацювати для досягнення результату навчальної та виробничої діяльності (визначати мету спільної роботи; планувати послідовність дій групи для виконання завдання; погоджуватися на роль, яку здатний виконати найкраще); взаємодіяти з іншими особами через мистецтво (брати участь у колективних творчих проєктах, виконувати різні дії/ролі у творчому процесі; обговорювати з іншими особами враження від сприйняття мистецтва та творчої діяльності, поважаючи вибір інших осіб); співпрацювати в команді для створення інформаційного продукту (керувати своїми діями та визначати власний внесок у спільний результат роботи команди, розуміти успішні та невдалі кроки у процесі роботи); взаємодіяти в режимі реального часу (створювати дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти, навчатися онлайн) [27].

4. *Свідомий громадянин України*: формування національно-культурної ідентичності, громадянської компетентності має базуватися на національному світогляді, культурі, мові, ідеї (створення унікального мовно-літературного простору, в тому числі засобами підручника; формування в учнів відповідального ставлення до рідної мови та усвідомленого її використання; формування українського менталітету та ідентичності через розуміння мови як ключа до національної пам'яті; виховання духовної, емоційно багатой, естетично розвиненої та інтелектуальної особистості; залучення до вивчення національної історії та культури) [28].

Перераховані вище напрямки формування особистості сучасного випускника засобами підручника як майбутнього активного члена соціуму та перетворювальної життєвої сили допомагають йому поступово оволодіти *технологією життєтворчості*, яка вміщує досить популярні зараз *технології досягнення успіху* (І. Єрмаков, Д. Пузіков та ін.). Автори, розглядаючи особистість як творця, проєктувальника власного життя, суб'єкта соціальної творчості, акцентували на тому, що процес життєтворчості передбачає осмислення людиною свого призначення, вироблення життєвої концепції й життєвого кредо, свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх в життєву програму, наявність необхідних умов для самореалізації, рівень соціальної і психологічної зрілості, відповідальне ставлення до свого життя і до самого себе [29].

В умовах війни профільне навчання може стати дієвим інструментом підготовки учнів до сучасних викликів. Школярам слід надавати можливість обирати профіль, враховуючи їхні інтереси, здібності та потреби суспільства. Профільні програми можуть охоплювати стратегічно важливі галузі для розвитку країни, такі як ІТ, інженерія, медицина, соціальна реабілітація та психологічна підтримка. Старшокласникам важливо усвідомити суспільні потреби та виявити свої можливості та інтереси в ключових сферах, що матимуть перспективу в майбутньому. Важливим також є інтеграція молоді в європейський освітній простір та підготовка до сучасного ринку праці [30].

Отже, сучасна система освіти для старшокласників пропонує широкі можливості для індивідуалізації та глибокого опанування обраних дисциплін, що сприяє кращій підготовці до майбутніх викликів. Водночас, освіта має бути гнучкою, орієнтованою на майбутнє, враховуючи індивідуальні потреби учнів та стрімкі зміни в суспільстві. Постійні інновації та модернізація освітньої системи є ключовими для підготовки молоді до успішної професійної та особистої самореалізації в умовах глобальних перетворень. Навчальний процес повинен сприяти безперервному розвитку випускників, допомагаючи їм адаптуватися до сучасної реальності та будувати власну життєву траєкторію. Одним із важливих аспектів цього розвитку є формування у старшокласників високого рівня читацької грамотності, яка стає основою для свідомого вибору в житті. Читання має трансформуватися на життєву стратегію, а його популяризація, як важливої складової особистісного та професійного зростання, має стати пріоритетом. Переходячи від суто навчальної до дозвіллевої та комунікативної практики, читання має зайняти центральне місце в системі профільної освіти, забезпечуючи високу підготовку випускників до викликів майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку: Наук.-доп. бібліогр. показч. Вип.1. [АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Уклад.: Л.О. Пономаренко, Л.І. Ніколюк, Л.І. Самчук, І.М. Каневська; Наук. консультант і автор вступ. ст. В.І. Кизенко, канд. пед. наук; Наук. ред. і відп. за вип. Т.Ф. Букшина; Бібліогр. ред. С.К. Бабич; Рецензент Н.М. Бібік, д-р пед. наук]. К., 2004. 163 с.
2. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі. Наказ МОН № 1456 від 21.10.13 Взято з: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/
3. Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія. [авт. кол.: В.І. Кизенко, Г.О. Васьківська, С.П. Бондар й ін.]; за наук. ред. В. І. Кизенка. Педагогічна думка, 2012. 216 с.
4. Барановська О.В. Варіативність форм диференційованого навчання. *Біологія і хімія в школі*. 2011. № 4 (86). С. 26–29.
5. Барановська О.В. Модернізація змісту профільного навчання в світлі міжпредметної інтеграції. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2015. № 4–5. С. 94–99.
6. Барановська О.В. Проблема міжпредметної інтеграції в профільній школі. *Перспективні напрями світової науки: Збірник статей учасників Тридцять третьої міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (20-27 трав. 2015 р.)*. Т. 1. Науки гуманітарного циклу. Запоріжжя: Вид-во ПГА, 2015. С. 24–26.
7. Кизенко В.І. Профільне навчання: проблеми впровадження. *Біологія і хімія в школі*. 2008. № 3. С. 42–44.

8. Baranovska O. The didactic system of profile studies in senior school: the path to self-determination of the individual. *Perspectives of contemporary science: theory and practice. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua»*. Lviv, Ukraine. 2024. Pp. 419–425.

9. Reformuvannya starshoi profilnoi serednoi osvity (akademichni litsei) (2024). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=8MrxvuT22us&list=LL&index=33>

10. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#TextФ>

11. Проект стандарту профільної середньої освіти. Проект. с. 2. Взято з: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/HO-proyekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf?_cf_chl_tk=JBL7174V_d_K4Qjr7rpGVBpnj2bMwPwUwPGwouHGGrds-1707755205-0-4240

12. Профільне навчання: теорія і практика. Інститут педагогіки АПН України; Гімназія № 290 м. Києва [наук. ред. Л.А. Липова]. К.: ВВП «Компас», 2007. 192 с.

13. Барановська О.В. Впровадження сучасних форм організації навчального процесу в умовах профільного навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2008. № 5. С. 44–47.

14. Васьківська Г.О. Генеза диференційованого навчання: дидактичний аспект. *Диференціація в шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 16 травня 2018 р., м. Київ. К.: Інститут педагогіки, 2018. 224 с.

15. Губачов О.І. Дидактичні умови індивідуалізації допрофільної підготовки учнів основної школи. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання*. Інститут педагогіки АПН України, Київ, 2009.

16. Кизенко В.І. Теоретико-методологічні засади проектування змісту варіативного навчання у закладах загальної середньої освіти: *дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.09*. Київ, 2021. 588 с.

17. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. К.: Знання України, 2005. Т. 1. 420 с.

18. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання. Львів. Сполох, 2000. 421 с.

19. Топузов О.М., Малихін О.В., Алексеєва С.В., Арістова Н.О. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у профільній старшій школі: *методичний посібник*. [Електронне видання]. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 99 с.

20. Трубочева С., Замаскіна П. Проектування освітнього середовища гімназії з урахуванням особливостей дистанційного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. (47). С. 195–198.

21. Трубочева С., Корсакова О. Диференціація та індивідуалізація навчання: Теоретичні відомості. *Освіта і управління*. 1999. № 3. С. 80–85.
22. Почупайло О.В. Формування читацьких умінь в учнів I–IV класів. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – історія і теорія навчання*. Нац. пед. Ун-т ім. О. Горького, Київ, 1994. 179 с.
23. Барановська О.В. Програма формування читацьких умінь учнів початкових класів як підґрунтя для роботи вчителя в умовах освітніх розривів. *Світ дидактики: дидактики в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 07-08 листопада 2023 р.* / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова, доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ: Видавництво «Людмила». 2024. С. 112–114.
24. Барановська О.В. Інформаційна компетенція: дидактичні підходи, технологія формування, передовий досвід. *Практико-зорієнтований посібник*. Запоріжжя: Хортиця, 2008. 141 с.
25. Барановська О.В. Інформаційна компетенція – ключова компетенція випускника профільної школи // ЦППО. [Електронний ресурс]. 18 грудня 2006. Взято з: <http://www.cippe.edu.ua/forum/viewtopic.php?t=120&highlight=&sid=783d986e99a9c663498106...>
26. Барановська О. Формування інформаційної культури учня. *Шлях освіти*. 2000. №3. С. 31–34.
27. Барановська О.В. Розвиток соціальної взаємодії учнів початкової школи засобами підручника. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XII: Якісні дослідження для покращення життя людини* / [Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін–Ужгород–Перемишль: Посвіт. 2022. С. 38–40.
28. Барановська О.В. Формування громадянської компетентності старшокласників: основні пріоритети в умовах воєнного часу. *Конструювання компетентнісно орієнтованого змісту повної загальної середньої освіти: збірник матеріалів науково-методичних семінарів і науково-практичної конференції, організованих і проведених у 2023/2024 н. р. за участі відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України* [Електронне видання] / відп. ред. Д.О. Пузіков. Київ: Педагогічна думка, 2024. С. 36–45.
29. Єрмаков І., Пузіков Д. Життєвий проект особистості: від теорії до практики: *Практико-зорієнтований посібник*. Дніпропетровськ, 2007. 211 с.
30. Барановська О.В. Дидактична система профільного навчання в нестабільному соціальному середовищі: інноваційні підходи. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XVII: Місце й роль когнітивістики в розвитку науки та освіти* [Ред.: Я. Гжесяк І., Зимомря І., Ільницький В.]. Конін–Ужгород–Перемишль–Херсон: Посвіт, 2024. С. 60–62.